

**KABÁT, J. *Historie právnických sjezdů
v českých zemích a na Slovensku***

Brno: Masarykova univerzita, 2025, 317 s.

Záslužný počín. To je první dojem, který právníka přiměje k otevření knihy s uvedeným názvem. Široce i úžeji koncipované právnické sjezdy, jimž je věnována, se totiž na začátku tohoto desetiletí dostaly – po letech téměř úplného zapomnění – opět do povědomí širší právnické veřejnosti, neboť se po více než sedmdesáti letech od předchozího u nás začal připravovat sjezd českých právníků (pro přesnost třeba dodat, že jeho přímí předchůdci byli – až na ten úplně první – českoslovenští). Aktuálnost tématu ještě umocňuje fakt, že v době, kdy píšu tyto řádky, se někteří z nás chystají na sjezd druhý, resp. v kontinuitě s těmi z první poloviny minulého století šestý, případně – když se nebudeme chtít hlásit k poslednímu z nich, který vznikl v jiném politickém milieu a měl čistě manifestační charakter – pátý.

Časově proto leží těžiště práce v první polovině minulého století. Autorův záběr však pojme i druhou polovinu 19. století (při stručné zmínce o právnických sjezdech jinde v Evropě) a dobu zcela nedávnou (když přiblíží zmíněný právnický sjezd z roku 2022 a připravovaný sjezd z roku letošního). Věcně lze těžiště práce najít ve výkladech o českých a československých sjezdech z období let 1904 až 2025, jichž se zúčastnili právníci bez ohledu na jejich konkrétní právnickou profesi nebo národnost. Je obsažen ve druhé a třetí kapitole, ale z větší části se k němu vztahuje i kapitola šestá. Doplnují jej pasáže o třech krátce po sobě následujících sjezdech slovenských právníků a o pravidelně pořádaných sjezdech československých právníků německé národnosti v kapitole čtvrté a páté. Sjezdy příslušníků jednotlivých právnických profesí (advokátů, soudců, notářů apod.) autor do svého výkladu nezařadil, protože, jak konstatuje na s. 16 svého textu, „se svou lokální a komorní povahou, tematikou a personálním složením značně lišily od celostátních sjezdů“.

Autor nezahrnul do seznamu použité literatury své vlastní starší práce věnované právnickým sjezdům. Proto považuji za vhodné na úvod připomenout, že první verzi této monografie byla autorova rigorózní práce a že se problematikou právnických sjezdů zabýval též v časopiseckých článcích (Zpravodaj Jednoty českých právníků, Advokátní deník). V roce 2023 na toto téma hovořil ve Vídni na konferenci Rechtshistorischer Trialog Wien – Budapest – Brunn. Díky tomu neunikla jeho kniha už ve fázi přípravy pozornosti organizátorů chystaného právnického sjezdu, a tak se součástí jeho společenského programu v Obecním domě stane (resp. když čtete tyto řádky, již stal) její křest. Navíc v sídle ČAK v Kaňkově domě na Národní třídě lze již teď zhlédnout výstavu uspořádanou z bohatého obrazového

materiálu, který autor shromáždil. Od června do října bude instalována na brněnské právnické fakultě a později ještě v Plzni.

V úvodní stručné kapitole autor vysvětlil samotný pojem právnický sjezd, připomněl jeho různé podoby a také právnické sjezdy pořádané jinde v Evropě. Právě zde také zdůvodnil, proč svou pozornost soustředil na sjezdy všech českých (československých) právníků a na sjezdy svolávané v Československu podle národnosti, tedy slovenské a německé, a pominul sjezdy příslušníků dílčích právnických profesí.

Když se čtenář v této kapitole dočte, kolik různých právnických sjezdů se v době před faktickým rozpadem Československa na konci třicátých let minulého století na našem území konalo, asi bude v první chvíli překvapen. Jakmile si však uvědomí, že v té době nebylo zvykem pořádat dnes běžné vědecké konference, snadno si dovodí, že sjezdy plnily – v odborné i společenské rovině – podobnou roli jakou později převzaly ony. Byly jen poněkud jinak připravované a organizované, zpravidla se při nich shromáždil výrazně větší počet účastníků a případně sledovaly i trochu jiné konkrétní cíle, jako třeba snahu přispět k unifikaci československého práva nebo zajistit kontinuitu fungování soudnictví a státní správy na Slovensku. Ostatně, i kdyby si to někdo hned neuvědomil, J. Kabát správně neopomenul na tento fakt poukázat.

Ve druhé kapitole autor pojednal o právnických sjezdech, označovaných běžně čísly I. až IV. a konaných v letech 1904, 1925, 1930 a 1949 a začlenil sem také subkapitoly o I. sjezdu českých právníků z roku 2022 a o II. sjezdu českých právníků, jehož konání se v době dokončování textu knihy teprve připravovalo. Všechny je totiž spojuje, že klíčovou roli při jejich organizaci hrála nejdříve Právnické jednota (1904 v Praze, 1925 v Brně a 1930 v Bratislavě) a pak její nástupkyně Jednota českých právníků (1949, 2022 a 2025 vždy v Praze). Díky tomu zůstalo – alespoň v obecné rovině – stejné také zaměření všech těchto sjezdů: hledat řešení naléhavých problémů, které v dané chvíli stály před právnickou obcí. Ty se však pochopitelně s časem měnily, zejména když v roce 1949 státní orgány vyvíjely politický tlak na důsledné odstřížení se od domácí právní tradice. Na IV. sjezdu se proto nezkoumaly konkrétní dílčí otázky, ale obecně proklamovaly principy, o něž se měl opírat nový, radikálně změněný právní řád. A v neposlední řadě sjezdy spojuje i to, že se organizátoři těch novějších k odkazu dřívějších – snad právě jen s výjimkou čtvrtého – výslovně hlásili a hlásí.

První z uvedených sjezdů, tedy I. sjezd českých právníků z habsburské monarchie, se sešel v roce 1904 a organizátoři jej pojali po vzoru dřívějších sjezdů německých právníků. Autor v textu připomněl impuls k jeho svolání (vzešel ze slavnostního odhalování busty Viktorína Kornela ze Všehrd v Chrudimi v roce 1901), organizační přípravy, hlavní zainteresované instituce a osoby na čele s předsedou Právnické jednoty profesorem Antonínem Randou, orgány konstituované pro přípravu sjezdu, sjezdový řád, sjezdové orgány, rozdělení sjezdu do odborných sekcí a jejich obsahové zaměření, průběh jednodenního jednání a rámcově i přijaté závěry. Zmínil se i o doprovodném programu sjezdu a sledoval jeho bezprostřední ohlas. Tohoto schématu se pak v zásadě držel i při výkladech o následujících sjezdech. Díky tomu práce tvoří uspořádaný, konzistentní a přehledný celek, v němž se čtenář snadno orientuje.

První sjezd českých právníků z roku 1904 autor připojil k pozdějším československým sjezdům, určeným pro všechny československé právníky. Jeho spojitost s nimi výslovně

proklamovali sami organizátoři těchto sjezdů a právnická veřejnost ji obecně přijímala. Ostatně zřetelně se to promítlo právě do číslování pozdějších československých sjezdů organizovaných Právníckou jednotou, jak se vžilo v praxi. Zároveň je však třeba vidět, že sjezd z roku 1904 měl v dané době podobu užšího shromáždění, primárně cíleného jen k právníkům jednoho konkrétního národa mnohonárodnostní habsburské monarchie. Z tohoto pohledu se více než pozdějším „všeprávníckým“ sjezdům podobal československým sjezdům slovenských a německých právníků. Snad i to byl jeden z důvodů, který přiměly autora pojednat v práci také o těchto sjezdech.

Ve třetí kapitole autor obrátil svou pozornost k dalším celostátním sjezdům, uspořádaným v meziválečném Československu. Specifický mezi nimi byl především I. sjezd slovenských právníků, který se sešel v roce 1933 v Bratislavě. Za početné zahraniční účasti se pokusil oživit kdysi velmi populární, ale již pomalu skomírající, i když stále při životě udržovanou myšlenku všeslovenské vzájemnosti a společného základu práv slovenských národů, u nás dříve propagovanou zejména profesorem Karlem Kadlecem (1865–1928). Řešil však také praktické otázky, například problém společných kolizních norem slovenských států, ovšem bez reálných výsledků. Další sjezd – I. odborový sjezd československých právníků, který se konal v roce 1936 v Praze – byl reakcí na momentální neschopnost či neochotu Právnícké jednoty zorganizovat další celostátní sněm. Jeho přípravy se ujal nový a mladistvě činorodý právnícký spolek Ústředí československých právníků (založen 1932), ale do přípravných prací se zapojili i členové dalších právnických spolků, včetně členů Právnícké jednoty se zkušenostmi s organizováním právnických sjezdů na čele s nadšeným a schopným organizátorem Cyrilem Bařínkou. Jak autor správně vyzvedl, v jednom ohledu se tento sjezd významně odlišoval od dříve konaných. Cíl jeho organizátorů nebyl čistě odborný, protože také, a možná především, chtěli upozornit veřejnost na důležitost a nezastupitelnost právníků ve společnosti. Konečně poslední z meziválečných celostátních sjezdů, obracejících se ke všem právníkům, se soustředil na nejpalčivější problém práva první ČSR, jímž byla jen velmi pomalu postupující unifikace. Promítlo se to nejen do jeho názvu, ale též do velkého zájmu o něj. Jeho účastníci se sešli v Bratislavě v roce 1937, kdy se na jedné straně zdálo, že se konečně chýlí k závěru práce na klíčových kodifikacích občanského a trestního práva (a za nimi zaostává příprava obchodního zákoníku), na straně druhé se však výrazně zpolarizovala mezinárodní situace a ruku v ruce s tím též vnitropolitické poměry, včetně s unifikací souvisícího vztahu Čechů a Slováků.

Ve stručné čtvrté kapitole autor čtenářům představil specifické sjezdy slovenských právníků. První z nich, který byl zároveň vůbec prvním právníckým sjezdem v samostatném československém státě a sjezdem poněkud netypickým, narychlo svolal už na 20. prosince 1918 ministr s plnou mocí pro správu Slovenska, jemuž měl pomoci řešit akutní problém kontinuity fungování soudnictví a státní správy. Autor v souvislosti s tím správně upozornil na celkový nedostatek slovenských právníků. Přitom s ohledem na soudnictví a státní správu byl tento problém ještě podstatně hlubší, protože v Uhrách se státním úředníkem ani soudcem nemohl stát nikdo, kdo se veřejně hlásil ke slovenské národnosti, neboť to odporovalo oficiální koncepci jednotného uherského (maďarského) národa. Stávající soudci a státní úředníci tak byli vesměs velmi úzce svázáni s maďarským státem, a proto často novému československému státu sloužit nechtěli, případně pro něj nebyli s ohledem na svou dřívější činnost akceptovatelní. Další slovenské sjezdy z let 1920 a 1922, jejichž

svolavatelem již byla Právnická jednota na Slovensku, se soustředily především na otázku unifikace práva a veřejné správy.

Na první pohled paradoxně, ale jak správně dovozuje autor, spíše z objektivních důvodů, se v Československu nejčastěji a s dodržáním přesné periodicity konaly sjezdy německých právníků (I. až VIII. v letech 1923 až 1937), o nichž pojednává pátá kapitola. I ony se věnovaly aktuálním problémům československého práva. K udržení kontinuity jejich konání jistě přispělo i ustavení Stálého výboru sjezdu německých právníků v Československu, jak autor přeložil originální název *Ständige Vertretung des Deutschen Juristentag in der Tschechoslowakei*. Pozoruhodné na nich je, že i po nástupu Hitlera k moci v Německu se jejich organizátoři snažili sjezdy orientovat na čistě odborné otázky a že se i v této době těšily podpoře ze strany československé vlády. Lze tu jistě vidět i souvislost s tím, že v této době, konkrétně v letech 1935 až 1937, se v republice vedle nich každoročně konaly též politicky profilované sudetoněmecké konference veřejného práva (*Sudetendeutsche Tagungen für öffentliches Recht*), na něž autor také v této souvislosti upozorňuje. Organizovala je Sudetoněmecká strana (SdP) a účastnili se jich především její sympatizanti.

Cennou je i poslední – šestá – kapitola, v níž autor životopisnými medailonky blíže představuje vybrané osobnosti, které se významně podílely na přípravě a organizaci právnických sjezdů. Vedle našich současníků spojených s posledními právníckými sjezdy (Pavel Rychecký, Vladimír Jirousek, Martin Foukal) a jmen známých i velké části dnešních právníků, tu totiž najdeme také jména v právnícké komunitě méně známá či prakticky zapomenutá. Nesporně nejznámější osobností, již autor věnoval jeden z medailonků, je nejstarší z nich – Antonín Randa. Podílel se na vzniku tradice českých právnických sjezdů, protože stál u zrodu myšlenky na svolání prvního z nich, zapojil se do jeho organizace a „jako předseda sjezdu poskytl celé akci svou silnou autoritu“ (s. 172). Zejména ve spojení s publikací prvorepublikové judikatury jsou právníkům známá jména brněnského profesora Františka Vážného a Josefa Václava Bohuslava. V uších právníků rezonují především díky svým vědeckým pracím i vysokoškolští profesori Václav Hora a Jaromír Sedláček, profesor a též československý ministr Robert Mayr-Harting a snad také bratislavský profesor a předseda Nejvyššího soudu Vladimír Fajnor. Zřejmě však málokomu z dnešních právníků utkvěly v paměti osobnosti významného národohospodáře a prvního guvernéra Národní banky československé Viléma Pospíšila nebo poúnorového předsedy Nejvyššího soudu Ivana Daxnera. A troufám si napsat, že prakticky zapadla jména Jana Javůrka (přitom právě on byl původcem myšlenky svolat první právnícký sjezd z roku 1904), Otty Kučery, Gejzy Okályiho, Johanna Jarolima, Jaroslava Jablonského či Cyrila Bařinky. Posledně jmenovanému přitom věnoval J. Kabát v práci velkou pozornost, a to zcela oprávněně. Právě on byl totiž nedílně spojen s celou řadou meziválečných právnických sjezdů. Nepřímou to dokládá i pohled do jmenného rejstříku Kabátovy práce: s Bařinkovým jménem se setkáme na 34 stranách, zatímco druhé nejčastější uváděné jméno – Vladimír Fajnor – našel sestavovatel rejstříku pouze na 16 stranách. Cyril Bařinka stál coby *spiritus agens* za druhým a třetím sjezdem slovenských právníků a dalšími sjezdy konanými v Bratislavě. O bratislavském sjezdu slovanských právníků z roku 1933 mohl J. Kabát dokonce oprávněně konstatovat, že by se bez Bařinky „patrně nikdy neuskutečnil, neboť jej zorganizoval prakticky sám a na své náklady“ (s. 190). Když sjezd neorganizoval, alespoň se na něm aktivně zúčastnil (na brněnském z roku 1925 a německých sjezdech). Poslední autorem blíže připomenutá osobnost se také pojí ke sjezdu slovanských právníků.

Je jí u nás prakticky neznámý polský profesor správního práva a statistiky Kazimierz Władysław Kumaniecki. Přípravný výbor jej zvolil předsedou sjezdu, samotného jednání se však pro nemoc nakonec nezúčastnil. Sjezd však alespoň prostřednictvím rozhlasu zahájil.

Vlastní autorův text uzavírá čtyřstránkový závěr, v něm J. Kabát velmi dobře postihuje význam právnických sjezdů. Vyzvedává při tom zejména „snahy tehdejších právníků formovat a ovlivňovat právní prostředí“ a roli sjezdů jako prostředku vyjadřování společné vůle různorodých právnických skupin (s. 222). Významnou součástí práce je však také obsáhlá příloha (s. 223–279), v níž autor zpracoval do přehledných tabulek sjezdové otázky s uvedením jmen autorů příspěvků a jejich lokalizací ve sjezdových publikacích a usnesení přijatá k jednotlivým otázkám.

V jinak velmi kvalitní práci se autor nevyvaroval některých věcných nepřesností. Jsou však spíše drobné a nevztahují se přímo k právnickému sjezdům, ale spíše k historickému pozadí, do něž je autor včlenil. Tak v době konání bratislavského unifikačního sjezdu už platnost německých předpisů na Hlučínsku nepředstavovala reálný problém, protože na Hlučínsko byla postupně rozšířena působnost recipovaných rakouských předpisů již na samotném začátku dvacátých let (ke s. 100). Na téže straně (ale i jinde) autor psal jen o Slovensku, přestože totéž platilo i o Podkarpatské Rusi. V době I. ČSR také nikdo nezpochybňoval potřebu výuky právních dějin na právnických fakultách, jak by bylo možné vyvozovat z formulace na s. 108. Pouze se v souvislosti se zamýšlenou reformou právního studia diskutovalo o omezení jejího rozsahu, případně o jejím konkrétním místě v učebním plánu (ke s. 108). Je logické, že se v souvislosti s unifikačním sjezdem a unifikací práva a veřejné správy autor zmiňoval především o roli ministerstva unifikací, protože ono zprostředkovávalo dalším zainteresovaným orgánům informace o právu platném na Slovensku a Podkarpatské Rusi a prostředníkem bylo i v jejich styku se slovenskou právníkou veřejností. Avšak bez výslovného upozornění na rozhodující roli ministerstev spravedlnosti a vnitra tím v čtenáři budit mylný dojem, že hybatelem procesu unifikace bylo právě toto ministerstvo.

Zejména je však škoda, že práce ve vydavatelství neprošla důslednější jazykovou korekturou, protože v kvalitně odvedené práci více „vyniknou“ i drobné formální nedostatky. Bez časového odstupu od svého textu je autor nedokáže vždy odhalit a čtenáře pak zbytečně ruší a odvádějí od jádra sdělení. Konkrétně jde zejména o některé chybně formulované věty, v některých pasážích nadměrné používání trpného rodu přesto, že daný obsah lze lépe vyjádřit adresnou formulací v činném rodě (místo „bylo formulováno“ má větší informační hodnotu, je čtivější a méně „úřednické“, když si čtenář přečte, že někdo konkrétní něco zformuloval apod.), záměny podobných slovních spojení či slov s různým významem (místo „všechny zástupce slovanských zemí“ na s. 93 raději „zástupce všech slovanských zemí“, místo „právníků a slovanských hostů“ na s. 30 raději – třeba – „domácích účastníků a slovanských hostů“, protože i hosté byli právníky, nebo místo „Ustanovení“ na s. 154 raději „Ustavení“). Mást může také označení jednoho a téhož orgánu různými názvy (v poznámkách č. 550 a 551 na s. 154 se jednou píše o „výboru pro německé právnícké časopisy“ a hned na to o „komisi pro německé právnícké časopisy“, na s. 94 o „Krajinském úřadu v Bratislavě“, zatímco na s. 101 o „Zemském úřadu v Bratislavě“). Též bylo namístě v autorově vlastním textu sjednotit psaní křestního jména významného slovenského právníka a národohospodáře profesora Karvaše (někde Imre, jinde Imrich). Zvláštním spojením jsou „univerzitní profesori I. třídy České akademie ...“ (s. 19), případně „nevypočitatelné

dovolené“ na s. 112 (přepokládám, že má jít o nezapočitatelné dovolené). Právníka nesporně zaujme „občanský trestní řád“ (s. 119).

Ocenit je třeba nejen obsah, ale i celkové grafické zpracování publikace. Je to zásluha nejen vydavatelství a grafika, ale opět zejména autora, který dokázal najít a shromáždit spoustu zajímavých a cenných materiálů. Text jednotlivých kapitol díky tomu vhodně ilustruje řada fotokopií dobových dokumentů a fotografií vztahujících se k jednání jednotlivých sjezdů. Životopisy vybraných osobností, významně se podílejících na přípravě a samotném jednání jednotlivých sjezdů, zase doplňují jejich portrétní fotografie.

Jak je z uvedeného zřejmé, dr. Kabát se ve své monografii věnoval především širšímu kontextu, v němž se sjezdy uskutečňovaly, a jejich organizačnímu zabezpečení. Vlastní obsahové náplně sjezdových jednání, tedy konkrétně řešených problémů, se dotýkal jen rámcově, takže o ní nejvíce vypovídá zmíněná příloha s cennými tabulkami, obsahujícími přehled sjezdových otázek (témat), k nim zaslaných příspěvků a sjezdem schválených závěrů. To podle mého názoru otevírá cestu k dalšímu rozvíjení této problematiky právními historiky. Už asi ne v podobě monografie, nýbrž ve formě kratších článků, které by zkoumaly, jaké praktické výsledky přinesly jednotlivé sjezdy, tedy zda a jak se jejich závěry promítly do změn právního řádu, případně proč se je promítnout nepovedlo. Jak autor upozorňuje, s výjimkou sjezdů slovenských právníků, konaných v prvních letech republiky, se totiž následující sjezdy zhodnocení reálného dopadu jednání těch předcházejících prakticky nevěnovaly.

Přes drobné nepřesnosti odvedl J. Kabát v posuzované publikace velmi kvalitní práci a zároveň dal právním historikům podnět k dalšímu bádání. A tak v úvodu mého textu zmíněný první dojem, že zachycení historie nejvýznamnějších českých a československých právnických sjezdů je záslužným počinem, čtenáře neopustí, ani když bude přečtenou knihu odkládat. Alespoň u mne tomu tak bylo.

Ladislav Vojáček

doi: 10.14712/2464689X.2025.26